

Костусяк Н. М.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ДИНАМІКА ЗАПОЗИЧЕНИХ ЛЕКСЕМ ІЗ ПЕРШОЮ ЧАСТИНОЮ ВІДЕО- В МЕДІАТЕКСТАХ ХХІ СТ.: СЕМАНТИКА ТА ПРОБЛЕМА КОДИФІКАЦІЇ

У статті розглянуто дібрані із засобів масової інформації початку ХХІ століття складні запозичення з першим компонентом відео-, які не фіксують найвідоміші друковані лексикографічні праці, зокрема, «Великий тлумачний словник сучасної української мови», «Словник іношомовних слів», «Словник іношомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання». Проаналізовано 45 нових лексем, серед яких лише 8 витлумачено у Вікіпедії. Зазначено, що виникнення аналізованих дериватів зумовлене потребами номінування нових реалій чи пов'язане з утворенням синонімічних відповідників до тих слів, які виникли раніше, із метою їхньої конкретизації. Наголошено, що лексеми з початковим компонентом відео- є результатом лінгвістичних запитів суспільства й становлять продуктивний словотвірний тип. Відповідно до семантичних параметрів неозапозичення об'єднано в чотири групи: 1) субстантиви, що експлікують різні форми комунікативних процесів між людьми: **відеокомунікація, відеоконференцв'язок, відеочат** та інші; 2) іменники, які реалізують функцію інформування про щось, навчання: **відеоконтент, відеорепортаж, відеолайфхак, відеофрагмент, відеоуроки**; 3) лексеми, які маркують творче віддзеркалення дійсності, пов'язану з ним діяльність та людей: **відеоарт, відеографія, відеоесейстика, відеомапінг, відеошоу** та інші; 4) номінації на позначення сучасних різновидів відеотехнології, різних процесів, дій, предметів тощо: **відеотехнологія, відеопотік, відеосервіс**. Virізнено зафіксовані в друкованих словниках деривати, які засвідчують явище деактивації (**відеомагнітофон** та інші). Перебування на периферії лексичної системи обґрунтовано спорадичністю вживання цих одиниць у медійних текстах, а також втратою названими ними реаліями своєї затребуваності. Акцент на хитанні в правописі аналізованих неозапозичень зумовив порушення проблеми їхньої нормативності.

Ключові слова: словотворення, дериват, медіа, літературна норма, неозапозичення.

Постановка проблеми. Яскравим віддзеркаленням глобалізації й інтеграції процесів, змін у суспільстві, з'яви надсучасних технологій, гіперінформативності тощо стало проникнення в українськомовний простір значної кількості лексем, що виявляють різну активність функціонування. Одні з них залишаються на десятиліття, «життя» інших менш тривале. Трансформація різних сфер суспільства, активізація міжмовних контактів, модифікація галузевих процесів, виникнення новітніх інформаційних технологій, безперечно, впливає на мобільність мови, слугує передумовою збагачення її словникового складу, зокрема й шляхом проникнення запозичень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему неологізації в українській лінгвістиці порушували неодноразово. Дериваційні, семантичні, прагматичні, соціолінгвістичні та інші особливості нових слів обрали об'єктом вивчення Д. Х. Баранник, Л. І. Даниленко, Г. В. Дружин, Є. А. Карпіловська, Ж. В. Колоїз, М. І. Навальна,

Д. В. Мазурик, Н. О. Попова, О. А. Стишов, С. А. Федорець та інші. На питаннях мовної норми неозапозичень зацентували К. Г. Городенська, С. Я. Єрмоленко, С. Й. Караванський, Н. Ф. Клименко, Т. А. Коць, Л. В. Струганець, О. О. Тараненко та інші. Попри значну кількість напрацювань, дослідження неозапозичень, зокрема їхніх значеннєвих параметрів та кодифікації, не втрачає актуальності передусім через безперервність проникнення нових лексем до українського лексичного фонду.

Постановка завдання. Узявши за основу дібрану з масмедіа ХХІ ст. джерельну базу, ставимо за мету простежити динаміку лексичних запозичень з уже призвичаєною в національномовній площині частиною відео-, з'ясувати семантику таких слів та вказати на відповідність їхнього написання чинним нормам сучасної української літературної мови.

Виклад основного матеріалу. Компонент відео (від лат. *video* – дивлюся, бачу), що нині

часто функціонує самостійно, увійшов до складу української мови із середини другої половини ХХ ст., передусім виконуючи роль елемента складних слів. Тоді в засобах масової інформації й у повсякденному мовленні не надто часто використовували такі одиниці через відсутність маркованих ними реалій у пересічних українців. «Словник іншомовних слів» за редакцією О. С. Мельничука містить порівняно невелику кількість мовних одиниць із першою частиною *відео-*: *відеограма, відеомагнітофон, відеорекордер, відеосигнал, відеотелефон, відеофонограма* [6, с. 127]. Приблизно в цей час до слововжитку українців потрапили лексеми *відеофільм, відеокасета, відеокамера*. В «Енциклопедії сучасної України» зазначено, що перші відеофільми (телевистави та музичні програми) на українському телебаченні знято в середині 1970-х рр. [4]. Названі запозичення набули статусу активно вживаних у 80-х роках ХХ ст. Вони стали популярними в загальномовному просторі українців, оскільки відбивали пов'язані з розвитком новітніх на тоді технологій об'єкти, які стали доступними для людей. Значна частина цих лексем і нині не знижує активності слововжитку: *Також депутат зазначив у декларації 133 нематеріальних активи. Це торгові марки, авторські права, корисні моделі, серед яких, зокрема, ... «Відеограма концерту «ХІТІ Михайла Поплавського»* (<https://www.0522.ua>, 09.04.2019); *У процесі обшуку закладу правоохоронці вилучили 9 системних блоків, 3 комп'ютерні монітори, 1 відеорекордер...* (<https://www.ukrinform.ua>, 30.07.2016); *В основі товарної структури експортно-імпорتنних операцій, які найбільше оформлялись протягом січня – вересня 2016 року: ... – імпорт: апарати електричні телефонні або телеграфні, відеотелефони...* (<https://www.0312.ua>, 19.10.2016); *Назвали імена переможців конкурсу на кращий відеофільм про Кропивницький* (заг.). *Учора, 28 лютого, очільник Кропивницького Андрій Райкович назвав імена переможців конкурсу на кращий відеофільм «Моє рідне місто»* (<https://rk.kr.ua>, 29.02.2020); *Згадати все. Епоха VHS: як відеомагнітофони змінили уявлення про кіно* (заг.). *Саме з відеокасет формату VHS (Video Home System) і почалась ера домашнього кіно. ... От і з появою відеокасет люди отримали змогу познайомитись із масовим закордонним кінематографом...* (<https://24tv.ua>, 06.03.2017). Водночас, попри близькі часові межі виникнення та процесу засвоєння, простежуємо різну динаміку функціонування аналізованих лексем. Деякі з них зазнали

пасивізації, що зумовлено зниженим зацікавленням реаліями, які вони позначають. Зокрема, на зміну відеомагнітофонам у 2000-роках прийшли DVD-пристрої. Великі компанії, серед яких чимало японських, припинили виробництво відеомагнітофонів. Відповідно, зникла потреба й у відеокасетах. Така динаміка у світі індустрії не могла пройти повз засоби масової інформації: *Останній відеомагнітофон формату VHS в Японії випустять до кінця цього місяця. ... Компанія Funai Electric виробляла відеомагнітофони протягом 33 років. Однак у минулому році їй вдалося продати лише 750 тисяч своїх товарів, тоді як на піку продажів кількість проданих магнітофонів досягала 15 мільйонів. ... Panasonic перестав випускати відеомагнітофони ще в 2012 році* (<https://espresso.tv>, 21.07.2016); *Ретромода: зріс попит на відеокасети VHS* (заг.) *Мисливці за вінтажними речами відкрили полювання на відеокасети епохи VHS. Вартість одного набору з п'яти відеокасет оцінюють у 40 доларів. ... Для багатьох це мотлох, але для поціновувачів справжніх ретро-речей – ці товари виявилися справжнім скарбом* (<https://www.segodnya.ua>, 18.02.2018). В усному мовленні як еквівалент слова *відеомагнітофон* використовували жаргонізми, що зрідка потрапляли й до публіцистики: *Відеомагнітофони з'явилися в Союзі на початку 1980 років, і їх досі пам'ятають за назвами «відік» чи «відак»* (<https://24tv.ua>, 06.03.2017).

До нечасто вживаних можна зарахувати лексему *відеотелефон*, хоча у деяких медійних джерелах окреслено йому велику перспективу та наголошено на багатофункційності та важливості цього засобу комунікації: *Встановивши кілька відеотелефонів, наприклад, вдома, на роботі, у філіях компанії, людина отримує унікальну можливість «бути присутньою» одночасно у різних місцях...* (<https://dt.ua>, 20.01.2011). Нині у світі активно використовують відеозв'язок, проте послуговуються значно дешевшими пристроями з такими функціями як додатковими. Зокрема, відеоспілкування можна реалізувати за допомогою вебкамери, смартфона, комп'ютера, ноутбука тощо. У медійних текстах простежуємо вживання утвореного від складного слова *відеотелефон* прикметникового деривата *відеотелефонний*, що становить продуктивну словотвірну модель. Роль форманта відіграє суфікс *-н-*. Наприклад: *Відеотелефонний зв'язок цікавий ... не лише приватним особам, але й великим компаніям під час проведення ділових переговорів...* (<https://dt.ua>, 20.01.2011).

Отже, беззаперечним є факт, що мова завжди реагує на запити суспільства. Змінність процесів

і зникнення реалій слугує передумовою пасивізації слова. Водночас трапляються випадки, коли лексеми переміщуються до сфери рідковживаних, але притаманна їм схема творення слугує зразком для низки інших номінацій. Керуючись новішими словниками, можемо констатувати, що з часом у лексикографічних працях перелік слів із компонентом *відео-* змінився. Зокрема, у виданні «Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання» знаходимо 29 вокабул [1, с. 108], у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» пояснено 82 лексеми [2, с. 169]. Попри значний перелік зафіксованих мовних одиниць із початковою частиною *відео-*, їхня кількість постійно зростає. Далі докладніше зупинимося на неозапозиченнях, яких немає в найвідоміших друкованих лексикографічних працях, проте на деривати аналізованого різновиду натрапляємо в сучасних масмедіа. Серед таких складних новотворів домінують іменники, які з огляду на узагальнене значення об'єднують у певні групи. До першої зараховуємо субстантиви, що експлікують різні форми комунікативних процесів між людьми, зокрема *відеодзвінок*, *відеокомунікація*, *відеоспілкування* – це близькі за семантикою номінації, які позначають спосіб обміну думками, певною інформацією, можливість повідомити про щось іншій людині чи кільком особам у режимі реального часу, водночас бачачи їх. Пріоритетність такої форми діалогу вбачають у тому, що виникає відчуття розмови з людиною, яка начебто перебуває поряд, в одному приміщенні. Відеокомунікація дає змогу звернути увагу на невербальні сигнали співрозмовника, візуалізувати розповідь, показати план, схему чогось та інше, що особливо потрібне для робочих зустрічей, коли співрозмовники перебувають далеко один від одного. Відеоспілкування важливе для людей із вадами слуху. Наприклад: *У соцімережі Facebook з'явилися відеодзвінки, в яких одночасно можуть брати участь до 50 осіб* (заг.). *Одночасно було випущено відповідне оновлення, яке додає групі відеодзвінки в настільну версію програми Messenger...* (<https://nv.ua>, 20.12.2016); *У web-центрі сім днів на тиждень працюватимуть професійні сурдоперекладачі, технічно забезпечені засобами відеокомунікації для спілкування із користувачами, котрі володіють жестовою мовою* (<https://vezha.ua>, 23.06.2017). Подекуди в медійних джерелах трапляється лексема *відеозустріч*, що в контексті виявляє близьке до поданих слів значення: *Розробники особливо підкреслюють, що в процесі відеозустрічей користувачі можуть без обме-*

жень користуватися іншими функціями месенджера... (<https://nv.ua>, 20.12.2016). Для маркування вказаних процесів послуговуються також іменником *відеоформат*, тобто реалізована за допомогою відеопристроїв форма зв'язку, комунікації: *Через коронавірус зустріч ТКГ відбудеться у відеоформаті* (заг.) (<https://www.pravda.com.ua>, 23.03.2020). За структурними характеристиками вирізняється слово *відеоконференцз'язок* – семантичний еквівалент лексем *відеоконференція* та *відеозв'язок*, у моделюванні якого беруть участь три мовні одиниці: *Фахівці компанії «Софтлайн» кажуть, що платні рішення забезпечують більш широкі функціональні можливості під час проведення конференцій (наприклад, підтримується велика кількість учасників) і сумісність з апаратними рішеннями відеоконференцз'язку різних виробників (завдяки використанню відкритих стандартів SIP та H.323)* (<https://dt.ua>, 20.01.2011). На позначення наради, на якій учасники бачать один одного на екрані й обговорюють певні питання, інформують про виконання важливих завдань тощо за допомогою спеціального пристрою, що застосовують для одночасного виклику кількох абонентів, функціонує слово *відеоселектор*: *МОЗ провело відеоселектор з регіонами щодо покращення допомоги під час інсультів* (заг.) (<https://www.adm-km.gov.ua>, 03.04.2019). Синонімічний відповідник ужитого в поданому реченні іменника *відеоселектор* – словосполучення *відеоселекторна нарада*: *У результаті запровадження компанією «Софтлайн» проекту в Головному управлінні державної служби і в 27 територіальних управліннях в експлуатацію введено інформаційну структуру, куди увійшли: ... система організації і проведення відеоконференцій для більш ніж 400 співробітників центрального апарату та територіальних органів з можливістю онлайн-трансляції щотижневих відеоселекторних нарад на порталі держоргану* (<https://dt.ua>, 20.01.2011). Принагідно зазначимо, що в словниках лексему *селектор* тлумачать як електромагнітний апарат чи спеціальний пристрій для керування сигналами, а *селекторний* – «2. Який здійснюється за допомогою селектора. Селекторна нарада» [2, с. 1304]. Отже, можемо говорити про семантичні зрушення в межах іменника *відеоселектор*, а також явище універбізації, коли двослівна назва слугує твірною базою для однослівної номінації, що виникає внаслідок еліпсу одного з компонентів.

Поняття технології, пов'язаної із забезпеченням комунікації та зображення, маркує спорід-

нене з лексемою *відеотелефон* слово *відеотелефонія*: *Софтлайн: відеотелефонія витіснить голосовий зв'язок у найближчі 5 років (заг.)*. Відповідно до досліджень компанії «Софтлайн», швидкість розвитку *відеотелефонії* збільшиться у 10–15 разів, причому багато в чому за рахунок мобільних сервісів, повідомляється в публікації *B2Blogger.com*. **Відеотелефонія** – це новий вид людського спілкування. **Відеотелефонію** не даремно називають зв'язком XXI століття, який відкриває широкі перспективи для ведення бізнесу... (<https://dt.ua>, 20.01.2011).

Деякі складні номінації з першою частиною *відео-*, хоч і близькі до проаналізованих лексем на позначення віртуального спілкування в реальному часі, але водночас виявляють свою специфіку. До них належить *відеоповідомлення* – зазвичай коротка, знята на відео усна інформація, надіслана адресатові, який зможе її переглянути в будь-який час, навіть коли адресант перебуватиме в офлайн. Отже, часові межі *відеоповідомлень* дещо розширені порівняно з іншими усними формами *відеорозмов*. Наприклад: *Левава частка прибутків буде отримана від відеотелефонії, обміну відеоповідомленнями...* (<https://dt.ua>, 20.01.2011). Низку лексем аналізованої групи поповнило запозичення *відеочат* – різновид листування між двома (персональний *відеочат*) чи більшою кількістю (груповий *відеочат*) людей, які бачать один одного й зазвичай мають спільні зацікавлення. Чатерів може обирати спеціальна програма. Пор. також тлумачення слова *чат*: «Чат (англ. *chat* – «розмова», «невимушена бесіда») – мережевий засіб для швидкого обміну текстовими повідомленнями між користувачами інтернету в системі реального часу» [3]: *У середині липня китайські цензори почали блокувати відеочат...* (<https://day.kyiv.ua>, 27.04.2017); *Компанія Facebook випустить власний пристрій для відеочату під назвою Portal* (<https://day.kyiv.ua>, 21.09.2018).

У другу групу об'єднуємо мовні одиниці з компонентом *відео-*, що реалізують функцію інформування про щось, навчання та інші. Такий функційний потенціал виявляє лексема *відеоконтент* – невеликий сюжет, поданий у мультимедійному форматі, що слугує візуальним засобом ознайомлення з предметами, продукцією, послугами тощо, часто виходить за межі приватності й зазвичай розміщений на сайті: *Однак значна частина користувачів буде користуватися відеосервісами вдома. Так, буде розвиватися популярність послуги OTT (over-the-top – доступ до відеоконтенту популярних інтернет-хостингів на*

екрані ТБ) (<https://dt.ua>, 20.01.2011). Узагальнене значення інформування виявляють слова *відеонарис*, *відеоогляд*, *відеорепортаж*, *відеофрагмент* як маркери записаного на відеопристрій сюжету з метою повного чи часткового відтворення переважно по телевізору: *В першій половині березня, а саме 11 числа, Володимирецький район на умовах співпраці з Володимирець.City відвідали журналістки телеканалу «Рівне 1» та відзняли матеріали. Наразі всі три відеонариси вийшли в етер* (<https://volodymyrets.city>, 21.03.2020); *Дивіться відеоогляд матчу Динамо – Рух* (<https://24tv.ua>, 24.03.2020); *Крім того, відеоогляд можна зберегти і переглянути пізніше, щоб прийняти остаточне рішення* (<http://businessua.com>, 22.03.2020); *І от цими днями в етері «Рівне 1», у новинах, вийшли всі три відеорепортажі, присвячені нашим землякам та старовинному храму у Володимирці* (<https://volodymyrets.city>, 21.03.2020); *Інформацію та відеофрагмент передали працівникам Муніципальної варти* (<https://misto.vn.ua>, 22.03.2020); *...знаменитість опублікувала відеофрагмент нового інтерв'ю в програмі «П'ятниця з Регіною»* (<https://znaj.ua>, 21.09.2019). Не можемо оминати увагою написання деяких аналізованих слів із дефісом. На користь їхнього оформлення разом слугує насамперед регулярна повторюваність компонента *відео-*, ідентичність його семантики, усталеність словотвірного типу та чинні орфографічні норми. За семантичним потенціалом близькою до схарактеризованих уважаємо мовну одиницю *відеоновини* – стисле *відеоповідомлення* про різноманітні події, спортивні ігри, публічна віртуальна презентація предмета, послуг компанії та інші. Головний акцент у поданому слові припадає на його другу частину, яка експлікує інформацію про те, чого раніше не знали, що недавно з'явилося тощо. Наприклад: *Користувачі бібліотеки на заході також ознайомилися з роботою Кропивницького міського центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги та переглянули відеоновини «Як працює мобільний додаток “Пенсійний фонд”»* (<http://fakel.kr.ua>, 02.10.2019); *...буде представлено корисний для мешканців Київщини контент та відеоновини* (<https://stolychno.news>, 11.02.2020). Незначну модифікацію семантики простежуємо в лексемі *відеоповтор* – відображення на екрані того, що відбулося раніше. Найчастіше *відеоповтори* використовують у спорті з метою уникнення суперечностей чи для показу найкращих моментів гри: *Арбітр матчу Катерина Монзуль побігла переглядати відеоповтор, після якого показала 22-річному*

футболісту червону картку... (<https://football24.ua>, 07.03.2020). За функційним потенціалом до цієї групи тяжіють деривати *відеоасистент* і *відеоарбітр* на позначення судді, який через монітор контролює гру й у разі прийняття арбітром, що перебуває на полі, неправомірного рішення повідомляє про це: *Боковий арбітр побіг до центру, фіксуючи взяття воріт. Але рефері Романов просигналізував, що епізод переглядає відеоасистент* (<http://www.golos.com.ua>, 11.03.2020); *Із системою працюють спеціальні відеоарбітри. ... Наразі в межах експерименту опрацьовують дві схеми: 1) головний арбітр звертається по допомогу; 2) відеоарбітр самотужки сигналізує про помилку* (<https://football24.ua>, 12.12.2017).

Останнім часом особливо через карантинні заходи у зв'язку з коронавірусом медійники часто використовують слова *відеокурси*, *відеоуроки* – переважно призначені для школярів дистанційні навчальні заняття чи пояснення чогось із метою кращого його розуміння, супроводжувані візуальним зображенням. Зазвичай відеокурси та відеоуроки демонструють по телевізору чи розміщують на якихось сайтах. Пор.: *З 17 березня 2020 року на телеканалі Рада та YouTube-каналі Міністерства освіти України виходять відеокурси для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання* (<https://fakty.com.ua>, 20.03.2020); *Анонси про відеоуроки розміщуватимуться на веб-сайті та сторінці Фейсбук Департаменту освіти та науки Івано-Франківської міської ради* (05.04.2020) і ... *Державна податкова служба України підготувала відеоурок про те, як заповнювати декларації про майновий стан і доходи громадян* (<https://news.finance.ua>, 05.04.2020). Якщо обидві частини зазначених дериватів як окремі слова давно функціонують в українській мові, то другий компонент лексеми *відеолайфхак* можемо назвати неозапозиченням. Відеолайфхак – це зображені на екрані певні дії, процеси, опанувавши які, відносно швидко й без надмірних зусиль можна досягти мети. В інтернеті навіть натрапляємо на хештег *#відеолайфхак*. Наприклад: *У мережі з'явилося відео-лайфхак, як не промочити ноги і не намочити під дощем в Києві* (<https://apostrophe.ua>, 15.07.2019); *Щоб вони [вішали] не валялися без діла, щоб не довелося відправляти їх у відро для сміття, подивіться цей відео-айфхак* (<https://vsyachyna.com>, 01.23.2020). В українській публіцистиці лексема *відео-лайфхак* не надто поширена. Натомість значно більшу частоту вживання має спільнокореневе слово *лайфхак*, що в контекстах відіграє роль її синонімічного відповід-

ника. Акцентуючи на проблемі орфографічного регулювання запозичень, зазначимо, що компонент *відео-* в аналізованій номінації функціонує з тією самою семантикою, як і в межах схожих за будовою мовних одиниць, не змінює частини мовної належності деривата, тому відповідно до дії закону аналогії його слід писати разом.

Третя група запозичень із першою частиною *відео-* це відносно найновіші лексеми, що номінують творче віддзеркалення дійсності, пов'язану з ним діяльність та людей. Тлумачення деяких із них знаходимо у Вікіпедії, зокрема *відеоарт* – новітній мистецький напрям, у якому для вираження художньої концепції використовують можливості відеотехніки, комп'ютерного та телевізійного зображення [3]: *«На виставці представлено 27 робіт, також у нас є відеоарт – спеціальні тематичні відео», – розповіли у прес-службі музею* (<https://www.ukrinform.ua>, 13.12.2018); *Також пройде зустріч із Юрієм Фракталісом, який покаже майстер-клас із голограмного відео-арту* (<https://day.kyiv.ua>, 27.04.2018); *відеографія* – «сучасний різновид кінематографу, що використовує як техніку виробництва фільмів відеокамери і монтажні системи, а для їх відтворення – мультимедійні пристрої» [3]: *Ми пропонуємо: напрям навчання на вибір – журналістика, фотографія, відеографія, театр, бізнес, графічний дизайн та інші* (<http://ternopillive.com.ua>, 29.04.2016).

Стосунок до цієї групи виявляє значно більша кількість неозапозичень, незафіксованих у лексикографічних джерелах, як-от: *відеоесеїстика* – відносно короткий фільм, у якому домінує суб'єктивне бачення порушеної проблеми, автопсихологізм, своєрідні механізми побудови висловлень, логічність, образність мовлення та інше: *Один із засновників жанру кіно- та відеоесеїстики Харун Фарокі за своє життя створив більше 90 документальних стрічок* (<https://kyiv.ridna.ua>, 05.11.2015). Докладніше зупинимося на лексемі *відеомапінг*. Це здійснена за допомогою електричних сигналів проєкція, технологія якої полягає в накладанні на архітектурний чи інтер'єрний об'єкт або їхні елементи відеоматеріалу в 3D-проєкції з метою його візуалізації. У такому разі виникає оптична ілюзія трансформації зображуваного. Обираючи предмет для 3D-проєктування, зважають на геометричні параметри та особливості розміщення в просторі того, що слугує своєрідним екраном. Наприклад: *«Фея у царстві тролів» – абсолютно нова історія з використанням новітніх комп'ютерних технологій.*

Це 3D-оформлення і **відеомапінг** (спеціальна аудіо-візуальна технологія, що створюється за допомогою проєктора), – говорить Ірина Володимирівна (<https://khersonci.com.ua>, 31.12.2017); На фасаді Храму Різдва Пресвятої Богородиці, що на Сихові у суботу, 25 серпня, о 22:00 продемонструють **відеомапінг** «Обличчя Незалежності». **Відеомапінг** підготували до 27-ої річниці незалежності України. ... Під час **відеомапінгу** були ілюстровані історичні факти про Україну з 1991 року (<https://zaxid.net>, 25.08.2018). Оскільки аналізована лексема непоширена в усному мовленні нефахівців, то, передбачаючи її нерозуміння пересічними носіями мови, медійники навіть подають тлумачення цього слова від себе чи третьої особи: *Фотограф пояснює, що **відеомапінг** – це відеопроєкція, нарізана на карти площин, коли в певні зони будівлі проєктується різний відеоряд. Овчар розповідає, що технічно, це вперше у місті була акція із проєкторами потужністю 30 тисяч люменів, і картинку було добре видно на споруді* (<https://galka.if.ua>, 09.05.2019). Подекуди мовну одиницю **відеомапінг** ускладнюють інші компоненти, зокрема 3D і шоу: *Сьогодні на Софійській площі у Києві заплановано демонстрацію **3D-відеомапінгу** про китайську культуру* (<https://www.unn.com.ua>, 01.10.2019); *3 23.00 до 24.00 год. Оперний театр стане незвичним арт-об'єктом. На фасаді будівлі відбудеться **відеомапінг-шоу** в супроводі музики гурту *Lirwak** (<https://moemisto.ua>, 31.12.2019). Аналізуючи слова з компонентом *шоу-*, Н. Ф. Клименко зазначає: «Ця основа співвідносна з іменником *шоу* (від англ. *show* – «показ»), наділеним значеннями: 1) яскрава естрадна вистава; 2) *перен.* про що-небудь, що привертає увагу; про те, що розраховане на зовнішній ефект. У складних словах вона посідає першу (більшість одиниць із нею мають саме цю позицію...) та останню (та, що поступається кількісно першій позиції...) позиції» [5, с. 54]. Слушними вважаємо й рекомендації дослідниці щодо написання компонента *шоу*: «...у складних словах основу *шоу-* необхідно писати разом із другим складником слова, адже вона скрізь виражає значення «показ», «ефектний зовні показ» [5, с. 54]. Отже, **відеомапінгшоу** треба писати разом, а не з дефісом. Зі спорідненою семантикою в засобах масової комунікації функціонують слова **відеошоу** й **відеопроєкція**: *Львів'ян запрошують на органне **відеошоу** з музикою Арво Пярта* (заг.) (<https://portal.lviv.ua>, 12.02.2020); *...Ісупова, виконуючи власний номер «Маргарита» (ймовірно, мається на увазі героїня роману Булгакова «Май-*

*стер і Маргарита»), знову наповнює його великою кількістю балетних «цитат», використує ефектну **відеопроєкцію**... (<https://day.kyiv.ua>, 03.07.2017); *Рухома **відеопроєкція**, оригінальні костюми, динамічна музика Максима Шоренкова і запальні танці ансамблю «Пульс» створюють сучасне вражаюче видовище, яке тримає увагу і маленьких глядачів, і їхніх батьків* (<https://day.kyiv.ua>, 12.01.2018).*

У джерельній базі трапляється лексема **відеообраз**, що маркує створену візуальну копію людини: *В Голлівуді обговорюють навіть те, що рано чи пізно зникнуть автентичні актори. Бо простіше намалювати якийсь **відеообраз**, ніж платити людині десятки мільйонів доларів* (<https://24tv.ua>, 27.02.2020). Також це слово функціонує на позначення узагальненого, цілісного уявлення про конкретну особу, спрямованого на формування у свідомості людей зазвичай позитивного враження про неї: *Тимошенко був призначений заступником глави АПУ. Він створив **відеообраз** кандидата в президенти Володимира Зеленського. Продакин Тимошенко GoodMedia знімав всі ролики Зеленського і найвідоміший ролик кампанії – виклик Петра Порошенка на дебати на стадіон* (<https://znaj.ua>, 22.05.2019).

У публіцистичний дискурс потрапила лексема **відеохудожник** – фахівець із відеомапінгу: *Нагадаємо, напередодні на площі Ринок на фасаді Ратуші відбувся **відеомапінг**, над яким працювали два **відеохудожники** – Володимир Стецькович та Роман Дзвонковський* (<https://zaxid.net>, 25.08.2018).

Четверту групу структурують номінації, що експлікують сучасні різновиди відеотехнології, пов'язані з ними процеси, дії, предмети та інше. Зазвичай вони перебувають в арсеналі мовлення фахівців цієї галузі, хоч почасти й покидають вузькоспеціалізовану сферу функціонування. Передусім зацентруємо на узагальненому понятті **відеотехнологія**, засвідченому в медійному просторі на позначення системи візуалізації, оснащеної спеціальним обладнанням, програмним забезпеченням, яке відповідає інноваційним тенденціям та вимогам, дає змогу накопичувати й зберігати інформацію, а також проєктувати зображення під час певних заходів: *Цікава сценографія Андрія Александровича-Дочевського, у якій використано сучасні комп'ютерні та **відеотехнології**, дозволяє швидко змінювати місце дії...* (<https://day.kyiv.ua>, 10.09.2013). У медійних джерелах натрапляємо на три лексеми, пояснення яких подано у Вікіпедії: **відеопотік** – «часова послідовність кадрів певного

формату, закодована у бітовий потік» [3]: *Технологія аналізує відеопотоки в реальному часі, виявляє більше тисячі понять (місця, предмети, люди тощо) та складає з них описові метадані* (<https://ukurier.gov.ua>, 23.03.2016); *відеоаналітика* – комплекс апаратно-програмного забезпечення, що використовує технології комп'ютерного зору для автоматизованого збору даних з потокового відео-сигналу; часто її застосовують у системах відеоспостереження в таких галузях, як безпека, бізнес-процеси, лабораторні дослідження [3]: *За його словами [глави Нацполіції Сергія Князева] відеоінформація та відеоаналітика дає можливість розкриття правопорушень по гарячих слідах* (<https://www.unn.com.ua>, 24.09.2019); *відеоспостереження* – «система передавання інформації з відеокамер, телевізійних камер на обмежену кількість моніторів та/або записувальних пристроїв» [3]: *Продовжується впровадження програми «Безпечне місто». Наразі вже встановлено 230 камер відеоспостереження* (<https://tv5.zp.ua>, 20.08.2019). Трапляються випадки, коли лексема з частиною *відео-* не розтлумачена у Вікіпедії, але вона є складником поясненої сполуки. Таке явище виявляють слова: *відеонагляд*, зафіксоване в словосполученні *система відеонагляду* – «система що складається з відеокамер та пристрою з обробки відеоінформації, куди зводяться сигнали від усіх відеокамер у системі» [3]; уточнюючи семантичний діапазон зазначеного деривата, додамо, що, крім комплексу обладнання, воно позначає процес передавання візуальної інформації за допомогою відеокамер: *До луцького парку протягнуть оптоволокно для відеонагляду* (<https://konkurent.ua>, 18.02.2020); *відеопомічник* як компонент словосполучення з головним іменником *арбітр* – «технологія у футболі, що дозволяє головному арбітру приймати рішення в спірних моментах матчу за допомогою відеоповторів» [3]: *Відеопомічник арбітра (VAR). Як працює система відеоповторів майбутнього* (заг.) (<https://football24.ua>, 12.12.2017); *відеодопомога*, що функціонує в сполучі *система відеодопомоги арбітрам* і є синонімом *відеопомічник арбітра*: *Система Відеодопомога арбітрам (VAR) буде використовувати більш широкі лінії офсайду в матчах Ліги чемпіонів і Ліги Європи з сезону 2020/21 для збільшення кількості голів* (<https://24tv.ua>, 06.03.2020).

Значно більшу частину мовних одиниць цього різновиду становлять неолексеми, нерозтлумачені в лексикографічних працях: *відеосервіс* – програмна система, яка забезпечує операції, пов'язані з обслуговуванням споживачів і створенням для

них зручностей: *Так, до 2015 року прибуток від мобільних відеосервісів досягне 2 млрд дол. Цей прогноз стосується таких відеосервісів, як відеотелефонія, подібна до FaceTime в iPhone 4, передання відеоповідомлень, обмін відео, відео на вимогу, завантаження відео на вимогу тощо* (<https://dt.ua>, 20.01.2011); *відеодомофон* – пристрій зв'язку з невеликим екраном, що дає змогу бачити й чути людину, яка стоїть перед будівлею й зазвичай хоче туди потрапити: *...зловмисник шляхом підбору ключа відкрив двері підсобного приміщення. Звідти викрав електропилку, перфоратор, відеодомофон та втік...* (<http://www.kiev-life.in.ua>, 29.12.2017); *відеофіксація* – здійснений за допомогою відеокамер чи інших пристроїв із такою функцією запис дій, процесів тощо для майбутнього перегляду: *ВРУ ухвалила закон про обов'язкову відеофіксацію обшуків* (заг.) *Заводжується обов'язкова відеофіксація під час обшуків, як і під час розгляду клопотань слідчим суддею (якщо не йдеться про негласні слідчі дії)* (<https://day.kyiv.ua>, 16.12.2017); *відеостіна* – великий екран, на якому розміщено комплекс зображень, що дає змогу в режимі онлайн здійснювати моніторинг вулиць, проїжджих частин міста, шкіл, контролювати технологічні процеси в установах, на підприємствах, запобігати різним порушенням, злочинності та інше: *Відеостіна та зображення з сотень камер спостереження: у Запоріжжі готують до відкриття ситуаційний центр* (заг.). *Сьогодні міському голові показали встановлену відео-стіну, побудовану в рамках програми «Безпечне місто»* (<https://tv5.zp.ua>, 20.08.2019). Крім того, відеостіну використовують як засіб огляду різних архітектурних об'єктів, парків тощо в режимі реального часу. У такому разі на ній також виведено зображення з різних камер: *«Відеостіна» – сучасний технічний комплекс із чотирьох 55-дюймових моніторів, розміщених на першому ярусі дзвіниці та чотирьох камер з 45-кратним збільшенням, встановлених на її четвертому ярусі. З огляду на традицію орфографічного оформлення це слово потребує написання без дефіса. Окрім нині поширеної лексеми *файл*, у публікаціях сучасних періодичних видань трапляється слово *відеофайл* – цифровий запис відеоматеріалів: *Відеофайли зчитуються самі за допомогою технології обробки мови і розпізнавання образів. Потрібно лише ввести слово на сайті, і сервіс запропонує кілька варіантів* (<https://ukurier.gov.ua>, 23.03.2016).*

Висновки та пропозиції. Отже, український лексичний фонд збагатилася низка складних запози-

чень із першим компонентом *відео-*, що не фіксують найвідоміші друковані лексикографічні праці [1; 2; 6]. Словотвірне гніздо поповнило 45 нових лексем, серед яких 5 безпосередньо витлумачено у Вікіпедії, а 3 структурують пояснені в ній сполуки. Виникнення дериватів зумовлене потребами номінування нових реалій чи пов'язане з утворенням синонімічних відповідників до тих слів, що виникли раніше, із метою їхньої конкретизації. Лексеми з початковим компонентом *відео-* є результатом лінгвістичних запитів суспільства й становлять продуктивний словотвірний тип. Водночас деякі із зафіксованих у лексикографічних працях слів засвідчують явище деактивації. Перебування

на периферії лексичної системи засвідчує спорадичність вживання цих мовних одиниць у засобах масової комунікації, а також те, що названі ними реалії втратили свою затребуваність. Акцент на хитанні в правописі аналізованих неолексем зумовлює порушення проблеми їхньої нормативності. Оскільки досліджені запозичення змодельовано за регулярно повторюваною, усталеною в українській мові схемою, що характерна для всіх інших дериватів із першим компонентом *відео-*, то відповідно до аналогії орфографічного оформлення їх потрібно писати разом. Перспективу студіювання становить опис дібраних із медіаджерел запозичень, у яких *відео-* становить другу частину складної номінації.

Список літератури:

1. Бибик С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
4. Енциклопедія сучасної України. Beta-версія. URL: <http://esu.com.ua>.
5. Клименко Н. Ф. Літературна норма і неологізми. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки (Мовознавство)*. 2012. Т. 137. С. 53–58. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua>.
6. Словник іншомовних слів / за редакцією О. С. Мельничука. Київ : Гол. ред. Укр. рад. енциклопедії, 1977. 776 с.

Kostusiak N. M. DYNAMICS OF LOANWORDS WITH FIRST COMPONENT VIDEO- IN MEDIA TEXTS OF XXI CENTURY: SEMANTICS AND CODIFICATION PROBLEM

The article studies the complex loanwords with the first component video- that are found in mass media of the beginning of the XXI century and which are not in the most famous printed lexicographical works, in particular “Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language” («Великий тлумачний словник сучасної української мови»), “Dictionary of foreign words” («Словник іншомовних слів»), “Dictionary of foreign words: interpretation, word formation and word usage” («Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання»).

*45 new lexical items were analyzed, only 8 of which were interpreted on Wikipedia. It is noted that the emergence of the analyzed derivatives is due to the need to nominate new realities or to be associated with the formation of synonymic equivalents to those words that have emerged earlier, in order to concretize them. It is emphasized that lexical items with the first component video- are the result of the linguistic inquiries of the society and constitute a productive word-forming model. According to the semantic parameters neo-loanwords are combined into four groups: 1) substantives that explicate different forms of communicative processes between people: **відеокомунікація, відеоконференцв'язок, відеочат**, etc.; 2) nouns that implement the function of informing about something, studying: **відеоконтент, відеорепортаж, відеолайфхак, відеофрагмент, відеоуроки**; 3) lexical items that nominate creative reflection of reality, activities and people associated with it: **відеоарт, відеографія, відеоесейстика, відеомапінг, відеошоу**, etc.; 4) nominations that mark modern varieties of video technology, different processes, actions, subjects, etc.: **відеотехнологія, відеопотік, відеосервіс**. The lexical items which mean the process of deactivation (**відеомагнітофон**) are clearly distinguished. Staying on the periphery of the lexical system is explained by the sporadic use of these items in media texts, as well as by the loss of the realities of their relevance. The emphasis on the swing in the spelling of the analyzed neo-lexical items led to a violation of the problem of their normalization.*

Key words: word-formation, derivative, media, literary language norm, new loan.